

POGLED NA SVOJE DELO

JANJA VIDMAR

Knjige na tnalu cenzure

Kaj je cenzura? »Slovar slovenskega knjižnega jezika nam besedo razloži kot uradno pregledovanje javnosti namenjenih del. Cenzura je torej postopek, s katerim uradno nadziramo informacije in podatke, ki se prenašajo preko medijev in so namenjeni javnosti. Namen cenzure je preprečiti objavljane in razširjanje gradiv, katerih vsebina je v nasprotju z interesi tistega, ki cenzuro izvaja.« (Janežič, 2019, str. 4).

»Ne glede na to, na kakšen način deluje, je cenzura samo zunanja manifestacija nekega patološkega stanja, znamenje neke kronične bolezni, ki se razvija skupaj z njo – samocenzura.« (Kiš, 2018, str. 2).

Še vedno je precej ubesedenih tem podvrženih cenzuri. Mnoge so obsojene na tovrstno ideološko represijo, ker so sprejete kot tabu. V današnji družbi tabuji ne vzdržijo več zgolj običajne definicije prikritega ali prepovedanega, nečesa, kar vzbuja neugodje in česar ni dovoljeno obravnavati kritično. V času množičnega komuniciranja na spletu in v javnih občilih se zdi, da ni več tem, o katerih ne bi bilo mogoče javno spregovoriti in jih posledično detabuizirati. Toda še vedno gre za izrazit družbeni konsenz, katere teme veljajo za sodobne tabuje, pri nas so to še vedno spolnost, smrt, materinstvo in nacionalnost.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je tabu definiran kot »stvar, ki se ne sme obravnavati kritično« ali kot »skrivanja, prikrivanja stvar«, vendar je izbira o tem, kaj je v družbi treba prikrivati, seveda odvisna od pripadnosti določeni skupnosti. Prava cenzura prepoveduje, tudi oglobi in zapira, predvsem pa šikanira in izvaja pogrom – predvsem nad mediji in umetnostjo. Svoboda govora v digitalni dobi je namreč drugačna. Splošna demokratizacija pretoka informacij še zdaleč ni samoumevna, na to nas opozarjajo avtoritarni režimi (denimo v Severni Koreji in na Kitajskem), ki selekcionirajo in filtrirajo pretok informacij v javnih občilih in na internetu. Toda s težavami se sooča tudi zahodna polobla, s prehodom iz tiskane v digitalno paradigmo, množičnim zbiranjem podatkov in rastočim vplivom zasebnih korporacij. »Lažne novice so zanesljivo znamenje, da se je cenzurna paradigma tiskane dobe, paradigma utišanja (zatrta, onemogočenja neželene vsebine), izpela. Nadomestila jo je nova paradigma, ki bi jo lahko imenovali paradigma utopitve: neželene informacije se ne utiša, temveč utopi v vrtincu dezinformacij, demantijev, nasprotnih mnenj, relativizacij in diskreditacij.« (Dovič, 2022, str. 15).

In slednjega nam res ne manjka. Morala bi zapisati, da se zadnja leta cenzura v otroškem in mladinskem leposlovju znova krepi. Toda ali je bilo sploh kdaj kako drugače? Folklor prepovedi, izločitve in nadzora striže peruti ustvarjalcem, izumiteljem in preostalim naprednim umom že vse od Gutenbergovega prelomnega odkritja premičnih kovinskih črk. »Že tedaj so obstajali ljudje oziroma skupine

ljudi, ki so skušali »zaščititi« skupnost pred kontroverznimi idejami, te naj bi širile določene »sporne« knjige. Zaradi te »nevarnosti« so se knjige sežigale na grmadah.» (Lavrenčič Vrabec, 2002, str. 38).

Po drugi svetovni vojni so bili tudi pri nas cenzurnih posegov deležni mediji, pa tudi filmi, knjige in gledališče. Oblast je nadzorovala knjižni trg, zato so v javnost prihajala že ,obdelana' in ,prečiščena' besedila, ki so ustrezala zahtevam oblasti.

Pisatelj Peter Svetina je izjavil: »Cenzura je v bistvu vedno ideološka. V totalitarnih sistemih je seveda na delu ideologija, ki v večini zelo omejuje. Razlika je, da v demokratičnih ali v sistemih, v katerih zdaj živimo v Evropi, cenzura večinoma omejuje manj ljudi. A še vedno gre v bistvu za ideološko cenzuro, tako ali drugačno. Seveda je na en način naša v družbi bolj sprejemljiva kot cenzura iz totalitarnih sistemov, ampak mislim, da je princip funkcioniranja podoben ali isti.« (Rozina Zupančič, 2019).

Če je bilo svojčas mogoče zlahka prepoznati ključne povezave med cenzuro in totalitarno oblastjo, so danes nadzor, pregled in omejitve razpršeni med določenimi segmenti populacije, svoje pa seveda prispevajo razne politične opcije. Cenzura marsikje, ne le v Ameriki, pridobiva na dušebrižniški moči. Krepi se skupaj z naraščajočim fašizmom in nacizmom, nenazadnje je skrajna desnica na pohodu v Franciji, Nemčiji in pri naših sosedih. Cenzura in z njo samocenzura je bila nekoč povezana s političnimi ali verskimi razlogi, toda seznami prepovedanih knjig obstajajo še danes, čeprav marsikdo verjame, da cenzure v demokratičnem okolju že zaradi svobode govora in tiska ni več.

Cenzurnih prijemov je bil še v času svojega ustvarjanja deležen Roald Dahl. Obtoževali so ga, da se v svojih delih poslužuje neprimernih in žaljivih izrazov. Nič bolje se ni godilo Enid Blyton, dušebrižniške kroge je vznemirjal predvsem Noddy. Na cenzurni tapeti se je znašla tudi Agatha Christie, nekaterim njenim besedilom so očitali seksizem in antisemitizem.

Znan je primer iz leta 2011, ko so roman Marka Twaina *Prigode Huckleberryja Finna*¹ v imenu levičarske politične korektnosti cenzurirali tako, da so izraz črnuh (nigger) zamenjali s sužnjem (slave), izraz injun, narečni izraz za Indijanca, pa so zamenjali z Indijancem. Na ta način naj roman ne bi žalil čustev Afroameričanov in ameriških Indijancev. Cenzorji se požvižgajo na dejstvo, da so označbe in izrazi prikaz tistih časov in družbenih razmer. Vsako besedilo namreč odseva duh časa, v katerem je nastalo, tako tudi problemsko ali tabujsko.

Razliko med problemskim in tabujskim romanom opredeljujemo kot razmejevanje literarnega od družbenega: problemski roman je tako posebna vrsta romana z določujočimi značilnostmi na ravni zgodbe, teme in razvoja knjižnih likov, v središču so posameznikova travma in bolečina: mladostnik kot žrtev in nasilje, drugačnost, bolezn i ipd. Na drugi strani pa oznaka tabujsko temelji na odnosu med književnostjo in družbo, torej »med vrednotami, ki jih bralec prepoznava v besedilu, in vrednotami, ki jih zagovarja v vsakdanjem življenju.« (Saksida, 2014, str. 26). Mladi bralci se v fazi odraščanja pravzaprav neprestano srečujejo s tabuji, saj so tabu skoraj vsa temeljna eksistencialna vprašanja v družbi. Tabujsko je namreč tisto, kar se zdi cenzorjem v razumevanju in sprejemanju književnih besedil za mlade bralce neprimerno, nespodobno in nedopustno, zaradi česar se nad tovrstnimi

1 Roman je v izvirniku izšel leta 1884, v slovenščini ga je leta 1948 v prevodu Pavla Holečka z naslovom *Pustolovščine Huckleberryja Finna* izdala Mladinska knjiga.

besedili izvaja pogrom v obliki cenzure, škandaliziranja in drugih ideoloških prijemov. Pojmovanje neprimernosti je vezano na romantično predstavo odraslih o brezmejni nedolžnosti otroštva. Skrb odraslih, da ne bi otrokove duševnosti pohabili z neprimernimi literarnimi vsebinami, tako nikakor ne pojenja. Kvečjemu nasprotno. Kajti vprašanje, kdo bo otroke zaščitil pred škodljivimi vplivi literature, je še kako živo in daleč od tega, da bi ga prekril prah zgodovine. Nasprotno – cenzorji taisti prah dodobra razpihujejo z različnimi prijemi in v skrb za nežno otroško dušo zakamufliranimi pamfleti. Cenzorske predpostavke o primernosti določenih knjižnih naslovov povzročajo tudi številne nesporazume med predstavo odraslih o občutljivem otroškem svetu in stvarnostjo, kajti cenzorji in zaskrbljeni odrasli se premalo zavedajo, kako je čedalje težje mladim približati literaturo. Vsi, ki smo povezani s knjigo, si razbijamo glavo, kako jih zvabiti k branju, če iz knjig umaknemo vse, kar je po presoji odraslih škodljivo ali preuranjeno za njihovo dojemanje sveta. Seveda skuša vsak starš obvarovati svojega otroka pred krutostjo sveta, toda tudi opremiti jih je treba, da se bodo znali spopasti z različnimi preizkušnjami. Poleg tega izčiščena literatura mladih ne nagovarja, kajti med tem, kar si želimo odrasli, da bi mladi brali, in tem, kar mlade zanima, je precejšen razkorak.

In medtem ko cenzurne omejitve zaznamujejo domača in tuja otroška ter mladinska besedila, na družbenih omrežjih brez potrebnega nadzora vznikajo številni nevarni izzivi, ki se jih otroci nepremišljeno lotevajo brez vednosti odraslih. Nekateri tovrstni izzivi dobesedno terjajo mlada življenja. Težko je doumeti, kako je mogoče, da medtem ko odrasli bdijo nad knjigami, ki otrokom v resnici lahko pomagajo razumeti delovanje sveta, se otroci preizkušajo v absurdnih testih poguma ali pa se z različnimi, po mnenju odraslih spornimi vsebinami, nemoteno srečujejo na pametnih telefonih in tablicah. Očitno se kljub različnim raziskavam in domnevnemu upadanju branosti literaturi še vedno pripisuje tako velika simbolna teža in moč, da je treba zajeziti njen vpliv.

Tudi moji najljubši knjigi iz otroštva, *Mary Poppins*², avtorice Pamele Lyndon Travers, se ni godilo nič bolje kot dandanes Harryju Potterju³, »po podatkih ALA (*The American Library Association's, Office of Intellectual Freedom*) se je prva knjiga iz serije o Harryju Potterju uvrstila v sam vrh lestvice najbolj kritiziranih knjig že leta 1998 (kmalu po izidu). Kot smo že omenili, pa se število pritožb na avtorico in na njene knjige ne zmanjšuje.« (Lavrenčič Vrabec, 2002, str. 39). Tudi supervaruška Mary Poppins ustreza vsem dušebrižniškim kriterijem čarovništva in zla. Prevratniška je, nadvse bistroumna, samosvoja in zabavna. Cenzorje je zmotil neprimeren, diskriminatoren jezik, za nameček pa oče pije šeri in kadi pipo, varuška pa se preveč samoljubno ogleduje v zrcalu. Pravzaprav je neverjetno, kaj vse lahko vznemiri in vznejevolji ljudi.

Ustvarjanje za otroke in mladino pogosto poraja vprašanje, kako ujeti njihov miselni svet. Verjamem, da moramo imeli odrasli dovolj trdna stališča in širino, da zmoremo sprejemati vrednote in drugačen svet mladih, namesto da jih prepričujemo, kako je naš moralni kompas edini zveličavni, saj osebna etična koda ni nekaj univerzalnega.

2 Serija je v izvirniku izhajala med leti 1934 in 1988, prvi del je v prevodu Katarine Puc izšel leta 1970 pri Mladinski knjigi.

3 Serija je v izvirniku izhajala med leti 1997 in 2016, prvi del je v prevodu Jakoba Jaše Kenda izšel leta 1999 pri založbi Epta.

V kritičnem, neodvisnem pogledu na otroštvo sta se v dvajsetem stoletju razvili dve težnji: upor proti moraliziranju in idealiziranju otroštva ter izpostavljanje etične komponente, po drugi strani pa zaščita otrok in otroštva pred neprimernimi temami. Morda se zdi protislovno, da na eni strani skušamo odpraviti moraliziranje v otroški literaturi, po drugi strani pa z njeno pomočjo spet vzgajamo, vendar gre za pomembno razliko med poučevanjem ter možnostjo izbire. V besedilu, ki opazno vzgaja, namreč vrednote bralcu vsiljujemo, v kakovostnih, celovitih besedilih pa jih bralcu ponujamo kot možnost. Že mladostnika moramo opremiti s potrebnim mentalnim orodjem, da bo znal ločiti tisto, kar je dobro zanj, od tistega, kar mu utegne škoditi. Da se bo znal opredeljevati. Torej ne samo, da bo pridobil in razvil veščine, ki so pomembne za sobivanje v družbi, ampak da bo znal jasno artikulirati svoja stališča in potem stati za njimi. Kritično razmišljujočih državljanov pa se brani vsak obstoječi sistem.

Ampak dotaknimo se še postopka, ki mu pravimo samocenzura. Pri njej gre za nadzor in omejevanje samega sebe pri ustvarjanju del, namenjenih javnosti. Igor Torkar je v intervjuju izjavil: »Najhujši cenzor pisatelja je avtocenzura. Tista podzavestna, ki se priplazi v pisatelja takrat, kadar vladajočemu režimu uspe ustvariti v družbi univerzalni strah ... Ta strah po navadi rodi apatijo. Apatija pa pisatelja prežene v duševno emigracijo. Duševni zdomec pa ne more biti dober pisatelj!« (Torkar, 1998, str. 53). O samocenzuri bi lahko napisala roman.

Roman *Princeska z napako* (DZS, 1998), ki sem ga napisala pred četrto stoletja, je s tremi ponatisi še vedno moja najbolj prodajana knjiga. Prodana je bila v približno petnajst tisoč izvodih, kar je za domače razmere lep uspeh. Prejela je večernico, nacionalno nagrado za najboljše otroško ali mladinsko delo v preteklem letu, in zlato medaljo v Trentu, priznanje za najboljše mladinsko literarno delo na mednarodnem italijanskem, slovenskem in nemško govorečem področju. O knjigi se je veliko govorilo in pisalo. Postala je temeljno čtivo za Cankarjevo tekmovanje. Nato pa se je nekega dne pozitivna plat medalje obrnila. Neko pravoverno društvo je knjigo označilo za neprimerno. Naklonjenost je tako izpodrinilo zgražanje tega društva sprva nad delom, pozneje pa v medijih kar nad menoj kot avtorico. Veliko moči mi je pobralo javno zagovarjanje knjige, gonjo sem sama označila kot znova odprt lov na čarovnice in niti za trenutek nisem podvomila v lastno zapisano zgodbo, iz mene se je izvila kot krik krivice, ki se godi ranljivim in nemočnim. Energično sem se upirala očitkom, da v knjigi prikazujem Slovence kot ksenofobe, nakar so nas ankete po sprejemu v Evropsko unijo tozadevno dejansko uvrstile v sam vrh. V bran mi je stopila stroka in polagoma se je prah polegel. No, vsaj do izida moje naslednje in druge odmevne knjige *Debeluška* (Mladinska knjiga, 1999), zgodbe o odnosu matere in hčere v sponah anoreksije in bulimije, ki je izšla leto kasneje in jo je izstrelilo v sam vrh najbolj branih in prodanih knjig. Javnost jo je pograbila z obema rokama, medtem pa je stroka negodovala ob njej, češ da gre za izkrivljanje stvarnosti. Knjiga je pri nekaterih vzbujala zgražanje, z urednikom Vasjem Cerarjem pa sva verjela vanjo do zadnje zapisane črke in šele čez leta se je tudi o anoreksiji in bulimiji v naši družbo odkrito spregovorilo. Žalostne, tragične, boleče zgodbe so privrele v javnost in izkazalo se je, da stvarnost zlahka prekaša literaturo. Tako sta se v dveh letih kar dve moji knjigi znašli na prepihu, deležni obsojanja, neodobravanja in kritike in tudi pozivov k prepovedi tovrstnih problemskih romanov.

Pisatelj in dramatik Tone Partljič je v predlogu za Glazerjevo listino, priznanje, ki ga mesto Maribor podeljuje za dosežke na področju umetnosti in kulture, prejela sem jo leta 2007, zapisal, da so v mladinski književnosti, predvsem v literaturi za najstnike, nekatere teme še vedno tabu, in kdor podira tabuje, mora podreti tudi ovire. Mene je štel med takšne ustvarjalke.

Nobena skrivnost ni, da so bila nekatera moja dela deležna javnega pogroma: pred četrto stoletja, kot sem že omenila, *Princeska z napako* in *Debeluška*, nazadnje pa pred nekaj leti *Elvis Škorc, genialni štor* (Miš, 2018) – roman o odraščajočem najstniku, ki se po ločitvi staršev ne znajde najbolje v šoli in družbi – zaradi domnevnih zmerljivk, ki jih v resnici v knjigi tako rekoč skorajda ni. Toda z domnevmami se običajno hitro zadovolji del javnosti, ki se zavzema za benigno, nezahtevno otroško in mladinsko literaturo. Takšno, ki ne problematizira družbenih anomalij. Knjigo je namreč strokovna komisija na Agenciji za knjigo Republike Slovenije v nacionalnem projektu spodbujanja bralne kulture Rastem s knjigo izbrala za sedmošolce v Sloveniji ter zamejstvu. Odločitve komisije sem se iskreno razveselila, saj sem se s knjigo prvič uvrstila v izbor. Sledila je gonja proti knjigi, nekateri so jo prebrali, mnogi je niso niti odprli, a so si mnenje izdelali na podlagi privzetih stališč.

Poslanska skupina NSi je vložila zahtevo, da o (ne)primernosti besedila razpravlja Državni zbor. Tako se je tudi zgodilo. Knjiga, ki tematizira spolno dozorevanje, je postala pomembno vprašanje za poslance in poslanke, nad njo je vilo roke društvo krščanskih očetov, nekatere knjižničarke in šolniki. Tovrstne cenzorske križarske pohode običajno sprožajo posamezniki ali razna civilna združenja. Z Javne agencije za knjigo so mi pogosto posredovali ogorčena pisma tistih, ki niso želeli, da bi knjiga prišla v roke sedmošolcem. Bilo je veliko anonimnega spletnega hujskaštva in zahtev po umiku knjige, na nekaterih forumih so se sočasno razpasla mnenja o nekaterih drugih knjižnih naslovih, po mnenju partikularnih cenzorjev podobno vprašljive vsebine in jezika. Zavestno so se škandalizirali celo nekateri klasični naslovi, denimo *Juri Muri v Afriki* (Mladinska knjiga, 1958), nenazadnje sploh ni šlo več za literaturo, temveč za specifične politične interese, literarna besedila pa so služila kot poligon za obračunavanje. Strategije zavajanja, deli besedila, iztrgani iz konteksta, in podobno so le še prilivali na ogenj.

Priznam, da mi je odleglo, ko sem se s trilogijo *Koraki*⁴ premaknila v svet literature za odrasle. Odprl se mi je povsem drugačen svet, brez omejitev in zadržkov. Kajti v otroški in mladinski književnosti se problematizira toliko prijemov, tem in motivov, da si, če ustvarjaš problemsko mladinsko literaturo, kar v krču samocenzure. To se mi je dogajalo med pisanjem *Elvisa Škorca*, zato sem, tako sem vsaj verjela, izločila vse, kar bi utegnilo obveljati za kamen spotike, pa vendar se je pozneje izkazalo, da sem spregledala pomemben del: spolno dozorevanje najstnika. Kajti spolnost velja pri nas še vedno za velik tabu.

Gonjo proti *Elvisu Škorcu* je prekinila šele korona. Z njo je Elvis utonil v pozabo, v ospredje pa so stopile povsem druge reči. In s premikom v literaturo za odrasle sem lahko ustvarjalno zadihala s polnimi pljuči. Sprva se mi je celo zazdelo, da sem s pisanjem literature za otroke in mladino dokončno opravila, čutila sem izpe-

4 Trilogijo *Koraki*, ki je izšla pri založbi UMco, sestavljajo naslednji naslovi: *Niti koraka več* (2021), *V koraku z volkom* (2022) in *Koraki dvojine* (2023).

tost in naveličanost, vendar je čez čas v meni znova vzniknila želja po ustvarjanju za mlade. Vem, da nisem edina deležna podobnih pogromov.

Enakega zgražanja dela javnosti je bil pred leti deležen pisatelj Andrej Predin zaradi svoje knjige *Na zeleno vejo* (Modrijan, 2007). Očitati so mu uporabo kletvic in za mlade bralce neprimernih odlomkov. Nič bolje je ni pred nedavnim odnesla knjiga *Balada o drevesu* (Miš, 2021) avtorice Mateje Gomboc, ki so ji očitati napačen, ne zadostno rahločuten pristop k tematiziranju samomora. Prav tako se del javnosti vsako leto zaradi neprimerne tematike razburja nad izborom maturitetnih besedil.

Elvis Škorc je morda imel to smolo, da je nastal v času, ko se je od strahu zaradi nekaterih drugih razvpitih knjižnih naslovov metalo kar vse knjige povprek v isti koš. Morda se je prav zaradi teh naslovov marsikateri knjigi, ki skuša biti zgolj zabavna, neškodljiva in mladim posredovati povsem druga sporočila, zgodila krivica.

Preganjanje nekaterih mojih knjig je v mojem ustvarjalnem procesu znova oživilo samocenzuro, ki mi je pri pisanju povzročala preglavice že po gonji proti *Princeski z napako*.

»Dolgotrajno delovanje samocenzure neizpodbitno pripelje do ustvarjalnih in človeških katastrof, nič manjših od tistih, ki jih povzroča cenzura; da je samocenzura nevarna mentalna manipulacija z daljnosežnimi posledicami za literaturo in človeškega duha.« (Kiš, 2018, str. 4).

Boj s cenzuro je neprikrit, upor proti njej poteka na očeh javnosti, tesnoba samocenzure pa je daleč od oči, odvija se v ustvarjalcu, ga duši do točke, ko sumničavo preizprašuje vsako misel, tehta, presoja in sam sebi postane tožnik. V človeku vzbuja resignacijo in občutek poraženosti.

Sama sem šla v samocenzuri tako daleč, da pred časom založbi nisem dovolila prijave svojega besedila na projekt Rastem s knjigo. Gonjo, ki bi lahko znova izbruhnila pri morebitnem izboru ob tematiziranju poskusa samomora v knjigi, sem si slikala z največjim odporom. Pogromov in javnih obračunavanj sem sita, le redkokdaj razvije dovolj debelo kožo zanje.

In po moji skromni oceni nisem edina. Kajti v zadnjih letih je opazno naraščanje neškodljive, varne otroške in mladinske literature, načeloma resda namenjene mlademu naslovniku, ki pa želi biti vsečna predvsem odraslim; kot da želi ugajati raznim komisijam, odborom in žirijam, ne da bi imela sploh kaj dosti opraviti z mladimi bralci. Trend milih in neškodljivih knjižnih naslovov žanje kar precej zadovoljstva med odraslimi, ki jim verjetno odleže ob dejstvu, da tovrstna literatura ne bo dvigovala prahu, žalila morale in sprožala gnevni odzivov posameznikov ter raznih združenj.

Toda posledično med mladimi bralci za omenjene knjige ni posebnega zanimanja, ne posegajo po njih, kaj šele, da bi se poistovetili s knjižnimi liki v teh delih, zato se postavlja vprašanje, koga sploh naslavljaajo. Spoudarjanjem idiličnosti in benignostjo mladinske literature se ta odmika od realnosti mladostnikovega sveta, s tem pa se izgublja estetska in etična funkcija v svoji polnokrvnosti, saj problemska literatura, pisana na kožo mladega bralca, lahko ubije dve muhi na mah: avtentično ubesedi specifični svet otrok in najstnikov, ki ima bolj malo opraviti s sanjaško, pravično predstavo, ki jo o taistem svetu gojimo odrasli, in skozi estetsko ter etično komponento bralcu ponudi možnost preizpraševanja in oblikovanja kritične misli.

Literatura

Dovič, M. (2022). Zakaj se je vredno ukvarjati s cenzuro nasploh in zakaj z literarno cenzuro v 19. stoletju? *Alternator*, 15. <https://www.alternator.science/sl/daljs/zakaj-se-je-vredno-ukvarjati-s-cenzuro-nasploh-in-zakaj-z-literarno-cenzuro-v-19-stoletju/>

Janežič, H. (2019). *Stop, cenzura! Cenzura in knjižnice 1945-1991*. Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2019/cenzura-book.pdf>

Kiš, D. (2018). *Cenzura/samocenzura*. AirBeletrina. <https://airbeletrina.si/cenzura-samo-cenzura/>

Lavrenčič Vrabec, D. (2002). Cenzura in druge oblike prepovedovanja knjig ter mladinska književnost. *Otrok in knjiga*, 29(53), 38–54.

Rozina Zupančič, A. (2019). *Peter Svetina za STA: Cenzura je cenzura tako v totalitarnih kot demokratičnih državah*. STA. <https://misli.sta.si/2679470/peter-svetina-za-sta-cenzura-je-cenzura-tako-v-totalitarnih-kot-demokracicnih-drzavah>

Saksida, I. (2014). Tabuji v mladinski književnosti, kritično branje in Cankarjevo tekmovanje. *Otrok in knjiga*, 41(91), 105–114.

Torkar, I. (1998). Moja srečanja s cenzuro. (5), Cenzura krokarjem odpušča, slavce pa muči. *Delo*, 40(115), 53.